

ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΓΑΛΙΑΝΟΥ

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff

ως αφετηρία_____και προορισμός

ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΓΑΛΙΑΝΟΥ

Η ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ORFF

ΩΣ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

Ολυμπία Αγαλιανού

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff ως αφετηρία και προσορισμός

Επιμέλεια κειμένων: Βαρβάρα Καρζή

Σχεδιασμός & Επιμέλεια έκδοσης: graphdot

© Σεπτέμβριος 2021, Fagottobooks, Νίκος Θερμός και ΣΙΑ ΙΚΕ

ISBN: 978-960-6685-90-3

Fagottobooks

Κεντρικό: Βαλτετσίου 15, 10680 Αθήνα

τηλ. 210-36.45.147, fax: 210-36.45.149

Υποκατάστημα: Ζακύνθου 7, 31100 Λευκάδα

τηλ./fax: 26450-21095

info@fagottobooks.gr

www.fagottobooks.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	10
Εισαγωγή.....	11

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff ως αφετηρία.....	19
1. Η εποχή που δημιούργησε το Orff-Schulwerk	20
1.1. Παιδαγωγική και εκπαίδευση	22
1.2. Τέχνη.....	26
1.2.1. Χορός / κίνηση.....	27
1.2.2. Μουσική	33
1.3. Εθνομουσικολογία: τα πρώτα βήματα	38
1.3.1. Η διαμόρφωση της σύγχρονης μουσικοκινητικής σκέψης	40
1.3.2. Η καθοριστική συμβολή του Émile Jaques-Dalcroze.....	41
1.3.3. Το έργο του Zoltán Kodály	47
1.3.4. Εκτός Ευρώπης: η Satis Coleman και ο Shinichi Suzuki	49
1.4. Με τα μάτια στον 21ο αιώνα	52
 2. Orff-Schulwerk: μια πορεία εκατό ετών	 56
2.1. 1924-1962: η δημιουργία του Orff-Schulwerk	57
2.1.1. 1924-1945: το ξεκίνημα.....	57
2.1.2. 1948-1962: η ολοκλήρωση.....	63
2.2. 1962-2006: η μεγάλη εξάπλωση και η κρίση.....	70
2.2.1. Η πορεία του Ινστιτούτου Orff.....	70
2.2.2. Ίδρυση και λειτουργία του International Orff-Schulwerk Forum Salzburg.....	 72
2.2.3. Έρευνα και μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	74
2.2.4. Η μετάβαση.....	77
2.3. 2006: ο 21ος αιώνας και ο επαναπροσδιορισμός	79
2.3.1. Το IOSFS στον 21ο αιώνα.....	80
2.3.2. Η εκπαίδευση στη μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	88
2.3.3. Άλλοι σημαντικοί φορείς.....	89
2.4. Επίλογος κεφαλαίου.....	90

3. Η μουσικοκινητική αγωγή Orff στην Ελλάδα.....	92
3.1. Η Ελλάδα που υποδέχτηκε το Orff-Schulwerk	93
3.2. Η ρυθμική στην Ελλάδα.....	94
3.3. Η Πολυξένη Ματέυ-Ρουσοπούλου και η μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	100
3.3.1. Η προσωπικότητα της Ματέυ-Ρουσοπούλου	101
3.3.2. Ματέυ-Ρουσοπούλου και μουσικοκινητική αγωγή Orff: μια σχέση ζωής	104
3.3.3. Η συγγραφέας Ματέυ-Ρουσοπούλου	109
3.4. Η εκπαίδευση δασκάλων μουσικοκινητικής αγωγής Orff στην Ελλάδα	112
3.5. Ο Ελληνικός Σύλλογος Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff: μια κοινότητα σε εξέλιξη.....	117
3.6. Η μουσικοκινητική αγωγή Orff στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	121
3.7. Επίλογος κεφαλαίου.....	126

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff ως προορισμός.....	129
4. Η έννοια και το περιεχόμενο της μουσικοκινητικής αγωγής Orff.....	130
4.1. Οι δύο έννοιες του Orff-Schulwerk.....	131
4.2. Η έννοια του στοιχειακού	133
4.3. Το Orff-Schulwerk ως συλλογή ενδεικτικού υλικού.....	135
4.3.1. Οι πρώτες εκδόσεις: 1931-1934	136
4.3.2. Το περιεχόμενο του πεντάτομου έργου «Μουσική για παιδιά»	137
4.3.3. Η αγγλική και η αμερικανική έκδοση	141
4.3.4. Άλλες ξενόγλωσσες εκδόσεις.....	144
4.4. Το έργο «Μουσική για παιδιά» ως διδακτική προσέγγιση	147
4.4.1. Η ομιλία ως αφετηρία.....	148
4.4.2. Ο ισοκράτης ως συνοδεία	149
4.4.3. Το bordun ως συνοδεία	149
4.4.4. Το ostinato ως κεντρική ιδέα της μουσικοκινητικής αγωγής Orff	151

4.4.5. Κλίμακες και τρόποι στο Orff-Schulwerk.....	152
4.4.6. Η αξιοποίηση της πεντατονικής κλίμακας	153
4.4.7. Τρόποι: η απελευθέρωση από την τονικότητα	154
4.4.8. Η φόρμα: ο δρόμος προς τη μουσικοκινητική δημιουργία	157
4.4.9. Rondo: μία φόρμα με πολλές προεκτάσεις.....	158
4.4.10. Ο κανόνας: μία ιδιαίτερη μορφή μίμησης	159
4.5. Το τρίπτυχο λόγος / ομιλία – μουσική – κίνηση.....	160
4.5.1. Ο άρχων ρυθμός	160
4.5.1.1. Παλμός και ρυθμός	162
4.5.1.2. Ρυθμός και μέτρο	164
4.5.1.3. Ρυθμός και ρυθμική αγωγή (tempo).....	166
4.5.1.4. Ρυθμική ικανότητα	167
4.5.2. Λόγος, γλώσσα, ομιλία	169
4.5.2.1. Γλώσσα και ρυθμός	171
4.5.2.2. Γλώσσα και ποίηση	174
4.5.2.3. Γλώσσα, ήχος και νόημα	177
4.5.2.4. Το τραγούδι, η γλώσσα και η μουσική.....	178
4.5.2.5. Τα παιχνιδιοτραγούδα: μία κοινοτική μουσικοκινητική πρακτική.....	179
4.6. Μουσική και μουσικά όργανα	183
4.6.1. Ξεκινώντας από τον ήχο	184
4.6.2. Μουσικά όργανα και μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	186
4.6.2.1. Το ανθρώπινο σώμα ως μουσικό όργανο.....	187
4.6.2.1.1. Ηχηρές κινήσεις.....	188
4.6.2.1.2. «Body percussion» και «body music».....	189
4.6.3. Ηχηρά αντικείμενα και αυτοσχέδια μουσικά όργανα	191
4.6.4. Ορχήστρα Orff: κρουστά όργανα με ακαθόριστο τονικό ύψος.....	194
4.6.5. Ορχήστρα Orff: κρουστά όργανα με αποσπώμενες μπάρες	196
4.6.6. Φλογέρες και άλλα όργανα	198
4.7. Χορός – κίνηση.....	200
4.7.1. Ένας τρόπος να σκεφτούμε την κίνηση	203
4.7.2. Οι παράγοντες της κίνησης	206

4.7.3. Ήχος και κίνηση.....	207
4.8. Επίλογος κεφαλαίου.....	209
5. Μουσικοκινητική αγωγή Orff: παιδαγωγική θεώρηση και εκπαιδευτική πρακτική.....	210
5.1. Μια γενική τοποθέτηση.....	210
5.2. Αρχές και αξίες της μουσικοκινητικής αγωγής Orff	211
5.3. Η ανάγκη για θεωρητική πλαισίωση	214
5.4. Μια ειδική αναφορά στον / στην εκπαιδευτικό: ο ρόλος και το έργο του / της.....	215
5.5. Δημιουργική διδασκαλία και διδασκαλία για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας	218
5.6. Η προσωποκεντρική θεωρία του Carl Rogers στην εκπαίδευση: μία πρόταση για τη μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	223
5.7. Μουσικοκινητική αγωγή Orff και δημιουργικές πρακτικές.....	227
5.7.1. Μίμηση και επανάληψη.....	228
5.7.1.1. Ταυτόχρονη μίμηση	229
5.7.1.2. Διαδοχική μίμηση	230
5.7.1.3. Ελεύθερη μίμηση.....	232
5.7.1.4. Η επανάληψη ως προϋπόθεση της δημιουργίας.....	233
5.8. Δημιουργικές διαδικασίες.....	234
5.8.1. Καθοδηγούμενη εξερεύνηση	235
5.8.2. Ο αυτοσχεδιασμός: μία γενική αναφορά.....	237
5.8.3. Ο αυτοσχεδιασμός στη μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	243
5.8.4. Αυτοσχεδιασμός και διδασκαλία	247
5.8.4.1. Οργάνωση δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού	250
5.8.4.2. Αυτοσχεδιασμός με αφετηρία την καθοδηγούμενη εξερεύνηση.....	253
5.8.4.3. Αυτοσχεδιασμός με αφετηρία συγκεκριμένες φόρμες	256
5.9. Η σύνθεση: μία γενική αναφορά	258
5.9.1. Η σύνθεση στη μουσικοκινητική αγωγή Orff	262
5.9.2. Σύνθεση και διδασκαλία.....	264

5.10. Ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες στη μουσικοκινητική αγωγή Orff.....	267
5.10.1. Η έννοια της ομάδας	269
5.10.2. Συμπλοκότητα	272
5.10.3. Από το άτομο στο ζευγάρι και την ομάδα	273
5.11. Η ερμηνεία ως μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας	276
6. Διδασκαλία: πρακτικά ζητήματα	279
6.1. Εκπαιδευτικός σχεδιασμός: μία γενική τοποθέτηση.....	280
6.2. Το πλαίσιο ως παράγοντας σχεδιασμού.....	283
6.3. Τι μαθαίνουμε και ποιος είναι ο <i>δάσκαλος</i> ; Μία τοποθέτηση επί της αρχής.....	285
6.3.1. Πώς η «θεωρία της ροής» παραχωρεί στις τέχνες τον ρόλο της δασκάλας;	289
6.4. Πώς μπορούμε να διευκολύνουμε τη σύνδεση μεταξύ των μελών μιας ομάδας;	292
6.5. Ποιος είναι ο ρόλος της άτυπης μάθησης στη μουσικοκινητική αγωγή Orff;.....	295
6.6. Πόσο απαραίτητη είναι η επανάληψη;	297
6.7. Έχει κάθε μάθημα έναν συγκεκριμένο στόχο;	301
6.8. Ποιες δραστηριότητες θεωρούνται δημιουργικές;	304
6.9. Τι είναι η γραφική παρτιτούρα;	305
6.9.1. Πώς αξιοποιείται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο η γραφική παρτιτούρα;	308
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ – Έγινε κάποτε στην τάξη: παιδιά συνθέτουν, εκπαιδευτικοί καθοδηγούν	312
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	317

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕ ΧΑΡΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΜΑΙ στην πρόσκληση να γράψω μερικά συνοδευτικά λόγια για το νέο αυτό βιβλίο της Ολυμπίας Αγαλιανού. Γνώρισα τη συγγραφέα πριν από 25 χρόνια στη Σχολή Μωραΐτη, αρχικά ως διδασκόμενη και έπειτα ως διδάσκουσα του προγράμματος σπουδών Μουσικοκινητικής Αγωγής ORFF.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, θαύμασα τον τρόπο με τον οποίο διεύρυνε τις σπουδές της και εμβάθυνε στους τομείς της ψυχολογίας, των επιστημών της εκπαίδευσης και της χοροθεραπείας μεταξύ άλλων. Όμως, το ενδιαφέρον της και η αφοσίωσή της στο «Orff Schulwerk - Elemental Music and Dance Education» πάντα κατείχαν κεντρική θέση στο εκπαιδευτικό της έργο στα πανεπιστήμια και αλλού.

Με αυτό το υπόβαθρο, ανέλαβε να παρουσιάσει μέσα από την ειδίκευσή της, τις γνώσεις και τα ερευνητικά ευρήματά της την ανάδυση αυτής της παιδαγωγικής ιδέας, από τη γέννησή της στη Γερμανία έως την ιδιαίτερη ανάπτυξή της στην Ελλάδα τις προηγούμενες δεκαετίες.

Σε συνδυασμό με τις γνώσεις και τη διορατικότητα που απέκτησε μέσω των συμπληρωματικών σπουδών και την ευρεία εμπειρία κατά το παιδαγωγικό της έργο με ποικίλες και διάφορες ομάδες, η παρούσα έκδοση προσφέρει επίσης μια πολύ προσωπική ερμηνεία της μακράς και αφοσιωμένης ενασχόλησης με τη μουσική και τον χορό ως καλλιτεχνική, παιδαγωγική και θεραπευτική αποστολή.

Εύχομαι το βιβλίο αυτό να διευρύνει την κατανόηση, τις γνώσεις και το πάθος όλων των αναγνωστών για το Orff-Schulwerk.

Barbara Haselbach

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΟΡΟΣ «ORFF-SCHULWERK» αναφέρεται στο παιδαγωγικό έργο του συνθέτη Carl Orff, το οποίο σήμερα μετρά σχεδόν έναν αιώνα ζωής και στη χώρα μας έχει μια πορεία που υπερβαίνει τα ογδόντα χρόνια. Παλαιότερα στην Ελλάδα ήταν περισσότερο γνωστό ως «σύστημα Orff», ενώ σήμερα αποδίδεται κυρίως με τον όρο «μουσικοκινητική αγωγή Orff». Ο ίδιος ο Orff μας λέει ότι το «Schulwerk» δεν γεννήθηκε από ένα ηθελημένο σχέδιο αλλά από μια αναγκαιότητα και ότι «το εναρκτήριο σημείο ήταν περισσότερο καλλιτεχνικό παρά αμιγώς εκπαιδευτικό» (Orff 1978: 13). Διευκρινίζει, επίσης, ότι πρόκειται για μια συλλογική δουλειά, ονομάζει ως συν-δημιουργό του Schulwerk την Gunild Keetman και τονίζει ότι πρόκειται για ένα έργο το οποίο δεν παίρνει ποτέ την τελική του μορφή. Άφησε δε ως παρακαταθήκη –αν όχι ως οδηγία– στους διαδόχους του την ελευθερία στον τρόπο αξιοποίησης και εξέλιξης του Orff-Schulwerk. Επισήμανε, βέβαια, πως η ελευθερία είναι μια απαιτητική συνθήκη η οποία βασίζεται στη γνώση της παιδαγωγικής φιλοσοφίας του Orff-Schulwerk, σε συνδυασμό με την προσωπική ενημερότητα και τη διάθεση για δημιουργία.

Μια ματιά στα εκατό σχεδόν χρόνια της πορείας του Orff-Schulwerk καταδεικνύει τη συνεχή εξέλιξη και τη δημοφιλία του ανά τον κόσμο. Η ελευθερία και η αυτοδιάθεση, σε συνάρτηση με τα διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια, οδήγησαν σε πολλές διαφορετικές όψεις του Orff-Schulwerk, ανάμεσα στις οποίες αναπόφευκτα υπήρξαν και ιδιαίτερα ατυχείς ή εκτός πορείας εκδοχές.

Στο τέλος σχεδόν της τρίτης δεκαετίας ενασχόλησής μου με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff, αισθάνθηκα την ανάγκη για μια προσωπική συστηματική κατάθεση εμπειριών και απόψεων. Έχοντας βιώσει τη βαθιά αίσθηση της ελευθερίας και του αυτοπροσδιορισμού που επιτρέπει το Orff-Schulwerk, επιτυχίες και αστοχίες, έχοντας επισημάνει αποπροσανατολισμούς, στον εαυτό μου και σε άλλους, επιχειρώ να καταπιαστώ με εννοιολογικά πλαίσια ικανά να οριοθετήσουν τη μουσικοκινητική αγωγή Orff χωρίς όμως να την εγκλωβίσουν. Επιδίωξή μου είναι να συμβάλω στην ελα-

χιστοποίηση της πιθανότητας να βρεθεί εκτός πορείας όποια και όποιος θέλει να χτίσει την προσωπική του σχέση με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Επιθυμία μου είναι αφενός η αρωγή προς κάθε εκπαιδευτικό που προσπαθεί να δομήσει την προσωπική του θεώρηση και αφετέρου ο δραστητικός περιορισμός των παρερμηνειών του Orff-Schulwerk από όσες και όσους θέλουν να γνωρίσουν τη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Κύριο όχημα σε αυτό το εγχείρημα είναι η προσωπική μου εμπειρία, όπως αποκτήθηκε μέσα στην τάξη όλα αυτά τα χρόνια, ως μια συνεργασία άλλοτε με τους δασκάλους μου, άλλοτε με μαθητές και συναδέλφους μου. Την εμπειρία αυτή εμπλούτισε και στήριξε η συστηματική μελέτη και η συνεχής επαφή με την παγκόσμια κοινότητα του Orff-Schulwerk. Εξαιρετική σημασία είχε η ευκαιρία που μου δόθηκε να συναντήσω και να συνεργαστώ με προσωπικότητες και δασκάλους οι οποίοι ανήκουν στην «πρώτη γενιά», συνέπραξαν με τον Orff και την Keetman και φρόντισαν για τη διάδοση του Orff-Schulwerk σε όλο τον κόσμο.

Η παρατήρηση και η μελέτη με οδήγησαν στη διαπίστωση ότι, παρά την ευρεία εφαρμογή της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, πολύ συχνά υπάρχει ένα κενό στη γνώση της ιστορικής πορείας και των εννοιών οι οποίες την οριοθετούν και την περιγράφουν. Έτσι λοιπόν, έθεσα ως κύριο μέλημά μου μια τεκμηριωμένη, συνοπτική ιστορική ανασκόπηση, η οποία οδηγεί σε εννοιολογικούς προσδιορισμούς και ολοκληρώνεται με μια προσπάθεια στήριξης της διδασκαλίας της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, μέσα από θεωρητική πλαισίωση και πρόταση τρόπων οργάνωσης και αναστοχασμού στην πράξη. Η ιστορία, η θεωρία και η πράξη είναι τρία επίπεδα τα οποία, αν και διαχωρίζονται στη δομή του βιβλίου, συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν με κοινή συνισταμένη τη διδασκαλία.

Επιλέγοντας να ξεκινήσω με μια ιστορική αναδρομή, δεν προτίθεμαι να ασχοληθώ με το παρελθόν. Επιδιώκω να το χρησιμοποιήσω ως τη «βίγλα» από την οποία κάθε αναγνώστης μπορεί –με τον δικό του τρόπο– να αγναντέψει το παρόν και το μέλλον της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, με αλήθεια και πληρότητα. Επιθυμώ να «ανέβω» στο παρελθόν για να εντοπίσω το παρόν και να ατενίσω το μέλλον μαζί με κάθε αναγνώστη, ανοίγοντας μια συζήτηση μαζί του για όλα τα θέματα που μας αφορούν εξίσου.

Ένας από τους στόχους μου, κατά τη διάρκεια της συγγραφής, ήταν να αναδείξω μια βιβλιογραφία / αρθρογραφία η οποία, όπως διαπίστωσα

μελετώντας τις πηγές των ελληνικών κειμένων, είναι λιγότερο ή καθόλου γνωστή στην Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, υπογράφεται από σημαντικές προσωπικότητες της μουσικοκινητικής αγωγής Orff του χθες και του σήμερα. Στις σελίδες του βιβλίου μου, προσπαθώ να τεκμηριώνω όσα αναφέρω, χωρίς να ισχυρίζομαι ότι έχω εξαντλήσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία ή ότι έχω ολοκληρώσει κάποια συστηματική ανασκόπηση. Αν και η προσπάθειά μου βασίστηκε στην κατά το δυνατό πληρέστερη μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας / αρθρογραφίας, αναπόφευκτα στα στάδια της επιλογής, σύνθεσης και συγγραφής υπεισέρχεται η υποκειμενική διάσταση. Ως εκ τούτου ο τρόπος αναφοράς και περιγραφής δεν μπορεί παρά να προβάλλει την προσωπική μου οπτική και άποψη. Θεωρώ ότι, σε κάθε περίπτωση, η επιλογή και η αξιοποίηση των βιβλιογραφικών πηγών παραμένουν ως έναν βαθμό υποκειμενικές και καθορίζονται από το βαθύτερο αξιακό σύστημα και τη γενικότερη θεώρηση κάθε μελετητή και συγγραφέα.

Το βιβλίο αυτό συνδέεται άμεσα με την προσωπική πορεία μου και την ανάγκη που ένιωσα κατά τη διάρκειά της να επιβεβαιώνω όσα αντιμετώπιζα ή διαπίστωνα στην πράξη. Οι σύντομες αναφορές στην πορεία μου λειτουργούν με αυτοεθνογραφική διάθεση, η οποία εξυπηρετεί την επιδίωξη μιας πληρέστερης και ζωντανής παρουσίασης του θέματος (Holt 2003). Για τους λόγους αυτούς, επιμένω στην έννοια της αυτοεθνογραφίας και της εθνογραφίας γενικότερα, χωρίς τούτο να αποτελεί δικαιολογία αλλά άποψη. Ένας επιπλέον λόγος είναι η άποψή μου ότι η αυτοεθνογραφία αποτελεί έναν τρόπο σκέψης ο οποίος διατρέχει τη μουσικοκινητική αγωγή Orff από τη γένεσή της, πριν ο όρος επικρατήσει και γίνει αποδεκτός στο επιστημονικό γίγνεσθαι, δεδομένου ότι το βιβλίο του Orff *The Schulwerk* (1978) θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία πρώιμη αυτοεθνογραφική μελέτη. Ξεκινώ λοιπόν εδώ, στην εισαγωγή, με αυτοεθνογραφική διάθεση προκειμένου να καταστήσω περισσότερο καθαρές και κατανοητές τις απόψεις μου.

Τη δεκαετία του '90, όταν έκανα τα πρώτα μου βήματα στον θαυμαστό κόσμο του Orff-Schulwerk, εστιαζόμουν στην πράξη. Η μικρή διδακτική εμπειρία μου με είχε οδηγήσει στο να αναζητήσω επιπρόσθετη γνώση για να αντιμετωπίσω τα καθημερινά προβλήματα που αντιμετώπιζα στην τάξη. Έτσι, βρέθηκα να σπουδάζω τη μουσικοκινητική αγωγή Orff στη Σχολή Μωραΐτη. Όμως, αναπάντεχα οι δάσκαλοί μου στην Ελλάδα και την Αυστρία ανέτρεπαν ήσυχα, ευχάριστα και αποτελεσματικά πολλές από τις

αντιλήψεις που είχα ήδη διαμορφώσει ως μαθήτρια και φοιτήτρια για τη διδασκαλία του χορού και της μουσικής. Το έπρατταν δε χωρίς να διεκδικούν τον χαρακτηρισμό του καινοτόμου, αλλά λειτουργούσαν «με ρυθμό και μελωδία». Η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας την οποία βίωνα ως μαθητευόμενη και ως νεαρή δασκάλα με διαβεβαίωνε ότι είχα βρει αυτό που μου ταιριάζει.

Με συνέπαιρνε το ότι η βασική αρχή της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, η ενότητα της μουσικής, του λόγου και της κίνησης, ήταν ταυτόσημη με τη λαμπρή παράδοση της Ελλάδας από την Αρχαιότητα μέχρι τα παραδοσιακά τραγούδια και τις μελοποιήσεις σπουδαίων ποιητών από τον Μάνο Χατζιδάκι, τον Μίκη Θεοδωράκη και άλλους αγαπημένους μου συνθέτες. Με ελευθέρωνε και μου επέτρεπε να ασχολούμαι δίχως ενοχές με τα τρία πεδία ταυτόχρονα, χωρίς περιττές ταξινομήσεις και περιχαράξεις και χωρίς την ανάγκη αυστηρού επαγγελματικού προσδιορισμού. Η ελληνική μουσικοχορευτική παράδοση –βασική ασχολία μου τότε– γινόταν αντιληπτή με μια νέα οπτική και αποκτούσε ευρύτερη και βαθύτερη σημασία ως εκφραστικό αλλά και ως εκπαιδευτικό μέσο. Η προσέγγιση της μουσικής ερμηνείας ως επιτέλεσης, χωρίς τη χρήση σημειογραφίας, η γνήσια σχέση με τη δημιουργία, ο χορός ως μουσικό γεγονός, η γλώσσα ως μουσική, η μουσική και ο χορός ως κοινοτικά αγαθά με οδηγούσαν σε ένα τόσο νέο –και ταυτόχρονα τόσο παλιό– και αυτονόητο κόσμο.

Μετά τα πρώτα δέκα χρόνια συνεχούς, θα έλεγα «αχόρταγης», δράσης μου ως εκπαιδευτικού και ως μαθητευόμενης δίπλα σε σπουδαίους δασκάλους, παρήχθησαν οι πρώτες διαπιστώσεις, κάτι που έμοιαζε με θεωρία. Η διάθεση εμβάθυνσης και κατανόησης με οδήγησε στη μελέτη της βιβλιογραφίας. Η σχέση θεωρίας και πράξης άρχισε να με απασχολεί όλο και περισσότερο. Στη μουσικοκινητική αγωγή Orff η πράξη παρήγαγε θεωρία, η θεωρία επαληθευόταν από τις γενικότερες θεωρητικές τοποθετήσεις και επέστρεφε στην πράξη για να της προσθέσει περισσότερες δυνατότητες.

Στις πρώτες βιβλιογραφικές αναζητήσεις μου δύσκολα εντοπιζόνταν αξιόλογες ερευνητικές προσπάθειες. Όμως, όσο αναπτύσσονταν μέθοδοι όπως η έρευνα δράσης και η εθνογραφία, τόσο άνοιγε ο δρόμος για την ουσιαστική και σε βάθος μελέτη, με αποτέλεσμα η θεωρητική και ερευνητική αντιμετώπιση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff να αποκτά νόημα και ενδιαφέρον. Ως εκ τούτου, η δεύτερη δεκαετία μου σηματοδεύτηκε από ερευ-

νητικές ανησυχίες και προσπάθεια για θεωρητική πλαισίωση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, η οποία οδήγησε στη διδακτορική μου διατριβή ως κυριότερη έκφραση αυτών των ανησυχιών.

Στην τρίτη δεκαετία με απασχόλησε ιδιαίτερα ο τρόπος εκπαίδευσης όσων επιθυμούσαν να ασχοληθούν με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff· με ποια θεωρία όφειλαν να εξοικειωθούν και κατά πόσο, ποιες δεξιότητες είχαν ανάγκη και έπρεπε να αναπτύξουν και, το κυριότερο, με ποιες αρχές και αξίες όφειλαν να «συνηχήσουν» εφόσον ήθελαν να ακολουθήσουν τον δρόμο αυτό. Η μεγάλη άνθηση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff μου γεννούσε χαρά και ταυτόχρονα ανησυχία όταν ένιωθα ότι πολλές εφαρμογές ήταν μακριά από την ουσία του Orff-Schulwerk ή της επικαιροποίησής του. Για τους λόγους αυτούς, άρχισα να πιστεύω ότι κάποιου είδους θεωρία έμοιαζε απαραίτητη για να υποστηρίξει την πράξη, η οποία βέβαια παρέμενε στο επίκεντρο. Την ίδια περίοδο, νέες θεωρίες και ευρύτερα ερευνητικά δεδομένα επιβεβαίωναν τις πρακτικές του Orff-Schulwerk και, παράλληλα, διάφορες μελέτες επιχειρούσαν συνδέσεις και θεωρητική πλαισίωση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff. Η διαπίστωση αυτή προκαλούσε το ενδιαφέρον μου γιατί συμπύκνωνε την εμπειρία μου και ταυτόχρονα της έδινε προοπτική.

Οι παραπάνω σκέψεις με ώθησαν, λίγο πριν συμπληρώσω τριάντα χρόνια πορείας στον χώρο της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, στη συγγραφή αυτού του βιβλίου. Ο τίτλος του περιγράφει τη βασική ιδέα, η οποία έχει δύο σκέλη. Το πρώτο βασίζεται στην ανάγκη μου να τονίσω ότι η μουσικοκινητική αγωγή Orff αφορά μια ολόπλευρη εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία επιδιώκει να οδηγήσει στην τέχνη όποιον και όποια το επιθυμεί. Το δεύτερο αφορά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζω τη μουσικοκινητική αγωγή Orff: ως αφετηρία και ως προορισμό. Με την έννοια «αφετηρία», θέλω να αναφερθώ στην ιστορική διαδρομή της μουσικοκινητικής αγωγής Orff και σε όσα αυτή αποκαλύπτει για το περιεχόμενο και τη φιλοσοφική θεώρηση που τη διέπει. Στη συνέχεια, γίνεται προορισμός προσωπικός και ταυτόχρονα κοινός, γεμάτος συνέργειες, συνεργασίες, αλληλεπιδράσεις. Ο προορισμός αυτός είναι εξ ορισμού ένα ταξίδι χωρίς τερματικό σταθμό. Αναφέρομαι στην έννοια και στο περιεχόμενο του Orff-Schulwerk όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα και μέσα από το πρίσμα της προσωπικής μου κατανόησης και ερμηνείας. Εστιάζομαι σε όσα θεωρώ ότι χρειάζεται να προ-

βληματίσουν κάθε εκπαιδευτικό που ενδιαφέρεται για τη μουσικοκινητική αγωγή Orff και επιθυμεί να την υποστηρίξει με την προσωπική του στάση.

Προτίθεται να αντιμετωπίσω το θέμα του βιβλίου γενικά και –ταυτόχρονα– ειδικά. Η σημασία η οποία αποδίδεται από τον Orff στον ρόλο του εκπαιδευτικού επιβάλλει μια γενικότερη τοποθέτηση, που στοχεύει στην ευρύτερη προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη, υπερβαίνοντας την κατάρτιση στο Orff-Schulwerk. Αναπόφευκτα λοιπόν καταπιάνομαι με γενικότερα εκπαιδευτικά θέματα τα οποία αφορούν έμμεσα τη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Επιδίωξή μου είναι η πράξη και το βίωμα να παραμείνουν στο επίκεντρο αυτού του βιβλίου, έστω και μέσα από θεωρητικές αναφορές. Έχω την άποψη ότι «συνταγές» και γενικεύσεις που αναφέρονται στη διδασκαλία, όπως και αυστηρά προσχεδιασμένα μαθήματα, αδυνατούν να υποστηρίξουν την πράξη. Αντίθετα, μπορεί να την εγκλωβίσουν ή να τη βαρύνουν με προσδοκίες ή και στερεότυπα. Μόνο όταν η πράξη βασίζεται σε ελεύθερα διαμορφωμένες και τεκμηριωμένες ιδέες, τεχνικές και απόψεις των εκπαιδευτικών, το υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί με τον καλύτερο τρόπο.

Κατά τη γνώμη μου, η διαμόρφωση ενός τρόπου σκέψης είναι πολύ πιο σημαντική από τη συγκέντρωση διδακτικών μέσων και υλικών. Ειδικά στην ιστορικότητα του 21ου αιώνα, η πρόσβαση σε υλικό το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί σε μια διδασκαλία είναι ένα απλό ζήτημα. Παραμένει, όμως, σοβαρό το ζήτημα του τρόπου αξιοποίησης και ανάπτυξης αυτού του υλικού. Έτσι, αποτέλεσε συνειδητή απόφασή μου το να μη συμπεριλάβω υλικό (παρτιτούρες, περιγραφή παιχνιδιών και δραστηριοτήτων κ.ά.) στην παρούσα έκδοση. Φυσικά, δεν μέφομαι ούτε υποτιμώ όσα βιβλία παρουσιάζουν υλικό και ιδέες για την αξιοποίησή του. Τουναντίον, πολλά από αυτά είναι πολύτιμα. Εξάλλου, το ίδιο το Orff-Schulwerk αναφέρεται ως έννοια σε μια διδακτική προσέγγιση και ταυτόχρονα εκτείνεται σε πέντε τόμους ενδεικτικού υλικού, δημιούργημα του Orff και των συνεργατών του. Η απόφασή μου αυτή λοιπόν βασίστηκε, κυρίως, στη διαπίστωση ότι χρειάζεται μια ουσιαστική τοποθέτηση απέναντι στη μουσικοκινητική αγωγή Orff, η οποία θα συγκεντρώνει πληροφορίες ικανές να βοηθήσουν στην ελεύθερη διαμόρφωση ενός τρόπου σκέψης που μπορεί να στηρίζει την αξιοποίηση του υλικού στην τάξη.

Η «επικοινωνία» μέσα από ένα βιβλίο είναι μονομερής. Ωστόσο, βασική επιδίωξή μου παραμένει το άνοιγμα ενός διαλόγου. Οποιαδήποτε θέση

ή άποψη κατατίθεται στο βιβλίο αυτό αποτελεί μέρος του διαλόγου και όχι παρουσίαση μιας βεβαιότητας. Προσπαθώ στιδιάποτε αναφέρω ή υποστηρίζω να είναι επαρκώς τεκμηριωμένο, με στόχο την κινητοποίηση και τον προβληματισμό και όχι την πειθώ. Η διαμόρφωση άποψης είναι μια αυστηρά προσωπική διεργασία και απόφαση, ενώ κάθε άποψη είναι πολύτιμη, αρκεί να τεκμηριώνεται. Η προτίμησή μου στη μουσικοκινητική αγωγή Orff και η επαγγελματική μου αφοσίωση σε αυτή σε καμία περίπτωση δεν σημαίνουν ότι την αντιμετωπίζω ως τη «σωστότερη», την «καλύτερη», τη «μοναδική», την «πιο αποτελεσματική» κτλ. προσέγγιση της μουσικής και κινητικής αγωγής. Η προσωπική μου θεώρηση δεν συμπεριλαμβάνει τέτοιους μαξιμαλιστικούς χαρακτηρισμούς για καμία παιδαγωγική ή εκπαιδευτική κατεύθυνση. Παρ' όλα αυτά, αισθάνομαι μεγάλη ικανοποίηση που έχω βρει μια εκπαιδευτική ιδεολογία η οποία με εκφράζει.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο εστιάζεται στην ιστορική ανασκόπηση και αποτελείται από τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μετάβαση από τον 19ο στον 20ό αιώνα, μια εποχή κατά την οποία η περιρρέουσα ατμόσφαιρα συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία του Orff-Schulwerk. Επιπλέον, γίνεται λόγος για τις κυριότερες από τις υπόλοιπες μουσικοκινητικές προσεγγίσεις που διατυπώθηκαν εκείνη την εποχή. Στο δεύτερο κεφάλαιο, ασχολούμαι με την ιστορική διαδρομή του Orff-Schulwerk, ξεκινώντας από τους προβληματισμούς του Orff στις αρχές του 20ού αιώνα και καταγράφοντας τα κύρια γεγονότα ως το 2019. Στο τρίτο κεφάλαιο, παρακολουθώ την μέχρι τώρα πορεία της μουσικοκινητικής αγωγής στην Ελλάδα, η οποία είχε υποδεχτεί πριν από ογδόντα και πλέον έτη το Orff-Schulwerk. Η ιστορική ανασκόπηση μπορεί να ελεγχθεί, γι' αυτό και διέπεται από αντικειμενικότητα – αν και δεν παύει η επιλογή και η παρουσίαση των γεγονότων να γίνονται με προσωπική διάθεση και να αντανακλούν προσωπικές πεποιθήσεις.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αντιμετωπίζει το Orff-Schulwerk ως (προσωπικό) προορισμό. Στο μεγαλύτερο τμήμα του, η συγγραφή αποκτά περισσότερο προσωπικό χαρακτήρα, ο οποίος αντικατοπτρίζεται στον τρόπο ερμηνείας, στις επιλογές και στις συνδέσεις. Στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου, και πρώτο του δεύτερου μέρους, εστιάζομαι στην περιγραφή του Orff-Schulwerk ως ενδεικτικού έντυπου υλικού και ως διδακτικής προσέγγισης η οποία προκύπτει από αυτό. Γίνεται αναφορά στις διδα-

κτικές πρακτικές και στα μέσα τα οποία οριοθετούν την ταυτότητα της μουσικοκινητικής αγωγής Orff. Στο πέμπτο κεφάλαιο, η μουσικοκινητική αγωγή παρουσιάζεται ως μια εκπαιδευτική θεωρία με εστίαση στην πράξη. Επιχειρώ μια θεωρητική στήριξη της διδασκαλίας η οποία ανταποκρίνεται στις αρχές, στις αξίες και στα μέσα της μουσικοκινητικής αγωγής Orff. Η δημιουργικότητα, ο αυτοσχεδιασμός, η σύνθεση, οι ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες και ο εκπαιδευτικός ως το πρόσωπο που πραγματώνει τη μουσικοκινητική αγωγή Orff βρίσκονται στο επίκεντρο.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, η εστίαση παραμένει στη διδασκαλία. Ξεκινώ με σκέψεις πάνω στον σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής προσέγγισης· συνεχίζω με την πραγμάτευση διαφόρων θεμάτων, παίρνοντας αφορμή από ορισμένα συνήθη ερωτήματα που μου απευθύνουν οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο επιμορφωτικών σεμιναρίων· ολοκληρώνω με μια αναφορά στην πρακτική της γραφικής παρτιτούρας γιατί αποτελεί βασική τεχνική της μουσικοκινητικής αγωγής και –με βάση την εμπειρία μου– βρίσκεται στις πρώτες θέσεις των προτιμήσεων των εκπαιδευτικών.

Η διαδικασία συγγραφής ενός βιβλίου αποτελεί, εκτός των άλλων, μια ευκαιρία για τακτοποίηση των εμπειριών, κριτική σκέψη και αναστοχασμό και, από αυτή την άποψη, λειτουργεί ως αναμέτρηση με τον ίδιο μας τον εαυτό. Από την άλλη πλευρά, πρόκειται για ένα πόνημα που είναι αδύνατο να ολοκληρωθεί χωρίς βοήθεια. Ευχαριστώ από καρδιάς όλες εκείνες και όλους εκείνους που στήριξαν αυτή μου την προσπάθεια άμεσα ή έμμεσα: δασκάλους, φίλους, συνεργάτες, συγγενείς...

Μα, κυρίως, ευχαριστώ όλους τους μαθητές και όλες τις μαθήτριες κάθε ηλικίας. Τους ευχαριστώ για τη συμπόρευση στο ταξίδι το οποίο οδήγησε στη διαμόρφωση της επαγγελματικής και –ως έναν βαθμό– της προσωπικής μου ταυτότητας από την αφετηρία ως και τον προορισμό...

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΟΡΦΕΥ
ΩΣ ΑΦΕΤΗΡΙΑ

Το βιβλίο αυτό μελετά τη μουσικοκινητική αγωγή Orff και απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό που επιθυμεί να τη γνωρίσει και να την αξιοποιήσει στο έργο του. Η μουσικοκινητική αγωγή Orff φέρει, εξ ορισμού, τη δυνατότητα να εξελίσσεται, να επικαιροποιείται στον χρόνο και να προσαρμόζεται στον χώρο ώστε να λειτουργεί στην ιστορικότητα κάθε πολιτισμικού και κοινωνικού πλαισίου.

Το βιβλίο αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο λειτουργεί ως αφετηρία και αποτελεί μια ιστορική αναδρομή με διάθεση θέασης του παρόντος από το παρελθόν. Στο δεύτερο, τον προορισμό, περιγράφονται οι αρχές, τα μέσα και ο τρόπος διαμόρφωσης του περιεχομένου και αναλύεται μια διδακτική προσέγγιση η οποία μπορεί να στηρίξει τη μουσικοκινητική αγωγή Orff στην πράξη.

Απώτερος στόχος της παρούσας έκδοσης είναι να συμβάλει αφενός στη διαμόρφωση ενός προσωπικού τρόπου σκέψης κάθε εκπαιδευτικού που επιθυμεί να ασχοληθεί με το αντικείμενο αυτό και αφετέρου στη δημιουργία μιας ουσιαστικής σχέσης με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff.

ISBN: 978-960-6685-90-3

